

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

29 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)
SSN Roman Trzaskowski (sprawozdawca)
SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Ewa Kalińska

po rozpoznaniu na rozprawie 29 listopada 2023 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank w W. (Austria)
od wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku
z 29 października 2020 r., III Ca 226/20,
w sprawie z powództwa W.K.
przeciwko Bank w W. (Austria)
o zapłatę,

- 1) oddała skargę kasacyjną;**
- 2) zasądza od pozwanego na rzecz powoda, z tytułu kosztów postępowania kasacyjnego, kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami wynikającymi z art. 98 § 1¹ k.p.c. za czas po upływie tygodnia od dnia ogłoszenia wyroku do dnia zapłaty.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 29 października 2020 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku w punkcie pierwszym (1) oddalił apelację pozwanego Bank w W. (Austria) od wyroku Sądu Rejonowego w Gdyni z dnia 17 grudnia 2019 r., utrzymującego w mocy punkt pierwszy wyroku zaocznego z dnia 11 czerwca 2018 r. w zakresie zasądzonej kwoty głównej 52.060,03 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie za okres od 13 lutego 2018 r. do dnia zapłaty oraz wskazującego, że pozwanym w sprawie jest Bank w W. w miejsce Bank S.A. w W., w pozostałym zakresie uchylającego punkt pierwszy wyroku zaocznego i oddalającego powództwo, uchylającego punkt drugi wyroku zaocznego i orzekającego o kosztach postępowania, a w punkcie drugim (2) rozstrzygnął o kosztach postępowania apelacyjnego.

W sprawie ustalono m.in., że powód zamierzał nabyć na własne potrzeby lokal mieszkalny na rynku wtórnym przy wykorzystaniu środków z kredytu bankowego. Po dokonaniu rozeznania na rynku złożył u pośrednika kredytowego wniosek kredytowy do Bank S.A., działającego wówczas pod marką handlową „Bank” (dalej – „Bank”), którego następcą prawnym w zakresie portfela kredytów hipotecznych jest pozwany. Przy pierwszej rozmowie powód został poinformowany, że nie uzyska kredytu w złotych ze względu na brak wystarczającej zdolności kredytowej, w związku z czym zaproponowano mu kredyt we frankach szwajcarskich, wyjaśniając, iż zmiany wyceny tej waluty są minimalne (jest to waluta stabilna), a rata spłaty kredytu będzie wyliczana w oparciu o kurs, który można uzyskać w placówce Banku albo na jego stronie internetowej, jednak bez wskazania, w jaki sposób Bank będzie wyliczał ten kurs.

W dniu 17 grudnia 2007 r. powód podpisał u pośrednika oświadczenie o świadomości ryzyka wyboru kredytu w walucie obcej, zawierające ogólne ostrzeżenie o możliwości zmian wyceny waluty obcej.

W dniu 3 marca 2008 r. strony zawarły umowę („Umowa”) o kredyt hipoteczny nr [...] w wysokości 250.000 zł, indeksowany do franka szwajcarskiego (§ 2 pkt 1

Umowy), oprocentowany wg zmiennej stopy procentowej LIBOR 3M (CHF) powiększonej o stałą marżę Banku 1,2%, na okres 480 miesięcy.

Zgodnie z § 9 Regulaminu, stanowiącego integralną część Umowy („Regulamin”), raty spłaty kredytu były pobierane w dniu ich wymagalności z rachunku prowadzonego w złotych według kursu sprzedaży zgodnie z Tabelą obowiązującą w Banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty.

W dniu zawarcia Umowy powód miał 25 lat, wykształcenie średnie techniczne - technik informatyk i pracował jako magazynier. Nie znał się na finansach, a wniosek kredytowy wypełnił tylko w zakresie swoich danych osobowych; pozostałą część wypełnił pracownik pośrednika. Umowa nie była negocjowana w zakresie dotyczącym treści postanowień dotyczących konstrukcji kredytu (kredyt indeksowany do waluty obcej) oraz spłat kredytu.

W dniu 13 marca 2008 r. powód podpisał oświadczenie o świadomości ryzyka walutowego oraz rezygnacji z kredytu w złotówkach.

Kredyt został wypłacony powodowi w złotych polskich, w tej samej walucie odbywała się jego spłata. Różnica między sumą rzeczywiście spłaconych przez powoda rat kredytowych a jego zobowiązaniem z pominięciem skutków tzw. indeksacji za okres od maja 2008 r. do 13 lutego 2018 r. wyniosła 52.060,03 zł.

Powód wezwał pozwanego do zapłaty 53.163,79 zł pismem z dnia 18 grudnia 2017 r., jednakże spotkał się z odmową.

Oceniając żądanie pozwu, Sądy były zgodne, że postanowienia umowne dotyczące indeksacji kredytu (Sąd pierwszej instancji odnosił to do § 9 Regulaminu) są abuzywne ze względu na nieokreślenie w treści Umowy jasnych, obiektywnych (niezależnych od woli pozwanego) reguł przeliczenia przez Bank kwoty kredytu i rat kapitałowo - odsetkowych w stosunku do kursu franka szwajcarskiego, co uniemożliwiało kredytobiorcy oszacowanie wysokości swojego zobowiązania i konsekwencji ekonomicznych mechanizmu wymiany waluty obcej, a także nie pozwalało mu bronić się przed decyzjami Banku co do wysokości kursu CHF czy też weryfikować je. Prowadziło to do zakłócenia równowagi kontraktowej, gdyż treść kwestionowanych postanowień pozwalała Bankowi na dowolne, jednostronne

kształtowanie sytuacji powoda, będącego konsumentem, w zakresie wysokości jego zobowiązań wobec Banku. Stanowiło tym samym rażące naruszenie interesów konsumenta, sprzeczne z dobrymi obyczajami (art. 385¹ § 1 k.c.).

Sądy *meriti* zgodnie uznały za irrelewantne to, czy powód zdawał sobie sprawę z ryzyka kursowego i skutków, jakie miało ono dla wykonania Umowy, jak również zdarzenia zaistniałe po zawarciu Umowy, w tym sposób jej wykonywania, brak aneksowania Umowy po 2009 r. czy wejście w życie ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 165, poz. 984; dalej – „ustawa antyspreadowa”).

Zgadzały się również, że skutkiem uznania za abuzywne postanowień umownych dotyczących indeksacji jest konieczność ich pominięcia przy ustalaniu treści stosunku prawnego wiążącego konsumenta (nie wiążą one konsumenta *ex tunc i ex lege*) - co odnosi się do „całego mechanizmu indeksacji” w kształcie przyjętym w Umowie - i że nie ma odpowiednich przepisów dyspozytywnych określających zasady indeksacji walutowej w umowach kredytu bankowego, które mogłyby wypełnić powstałą „lukę” (analogia do prawa wekslowego jest niedopuszczalna ze względu na istotne różnice, art. 358 § 2 k.c. wszedł w życie po zawarciu Umowy, a ponadto odnosi się jedynie do ustalania kursu waluty obcej w przypadku spełnienia świadczenia w walucie polskiej). Poszukiwanie tej normy Sąd Okręgowy uznał zresztą za zbędne ze względu na stanowisko powoda, który – jak wskazał Sąd Rejonowy – świadomie i rozważnie zażądał w uzasadnieniu pozwu przesłankowego stwierdzenia nieważności Umowy, a jego wola przeważa nad wdrożeniem systemu ochrony, takiego jak zastąpienie nieuczciwego warunku w celu utrzymania umowy w mocy z pominięciem tego warunku.

Sądy obu instancji zgodnie oceniły też, że bez spornych postanowień dotyczących indeksacji – będących treścią głównego świadczenia - Umowa nie może obowiązywać, gdyż po ich wyeliminowaniu nie zawiera ona wszystkich przedmiotowo istotnych elementów umowy kredytu (*essentialia negotii* w świetle art. 69 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe, w dacie zawarcia Umowy tekst jedn. Dz. U. z 2002 r., Nr 72, poz. 665 ze zm.; dalej - "Prawo bankowe"). W związku z tym uznały ją za nieważną zgodnie z prawem unijnym (art. 6 dyrektywy Rady 93/13/EWG

z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L 95 z dnia 21 kwietnia 1993 r., s. 29 ze zm.; polskie wydanie specjalne Dz. Urz.UE: rozdział 15, t. 2, s. 288 ze sprostowaniami z dnia 13 października 2016 r., Dz. Urz.UE.L 2016, nr 276, s. 17, z dnia 19 czerwca 2018 r., Dz. Urz.UE.L 2018, nr 155, s. 35 oraz z dnia 29 października 2020 r., Dz. Urz.UE.L 2020, nr 359, s. 21; dalej - "dyrektywa 93/13"))).

Sąd Okręgowy podzielił przy tym stanowisko co do wzajemności umowy kredytowej, co uzasadniało – jego zdaniem - zastosowanie art. 497 w związku z art. 494 k.c., bez potrzeby sięgania do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu. Wskazał, że ze względu na to, iż powód nie jest już dłużnikiem Banku z tytułu uruchomionego kredytu, pozwanemu przysługuje co najwyżej roszczenie o zwrot świadczenia wzajemnego, natomiast nie może zwolnić się z takiego samego swojego zobowiązania, tylko i wyłącznie argumentując, że aktualne pozostaje jego roszczenie o zwrot tego, co świadczył. Zważywszy, że według stanu na październik 2019 r. powód uiścił kwotę 151.888,85 zł, jest to świadczenie, którego zwrotu mógł się domagać, także – jak w niniejszej sprawie – w części.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł pozwany, zaskarżając go w całości. Zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 385¹ § 1 w związku z art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. i z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w związku z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, art. 65 i art. 358 § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, art. 405 w związku z art. 410 § 1 i 2 i art. 411 pkt 2 k.c., art. 494 w związku z art. 496 i art. 497 k.c. oraz art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 i z motywem 21 dyrektywy 93/13. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i o uchylenie poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego w Gdyni w części, tj. w zakresie punktu I, III oraz punktu IV i V sentencji wyroku, oraz o orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości, jak również o uchylenie poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego w Gdyni w części, tj. w zakresie punktu I, III oraz punktu IV i V sentencji wyroku oraz o przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w Gdyni do ponownego rozpoznania w zaskarżonym zakresie, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości

i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania w zaskarżonym zakresie oraz orzeczenie o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W zarzutach kasacyjnych pozwany przede wszystkim kwestionuje abuzywność klauzul określających zasady, według których miałyby być określany kurs waluty, tj. odsyłających do stosowanych przez Bank kursów walutowych (klauzule spreadowe), wskazując, że kursy określane w tabelach Banku musiały być kursami rynkowymi. Wywodzi ponadto - wbrew stanowisku Sądu Okręgowego - że kursy spreadowe nie określają głównego świadczenia stron i powinny być oddzielone od klauzul dotyczących samego zastosowania mechanizmu indeksacji zobowiązania kredytowego kursem waluty obcej (klauzule ryzyka walutowego przewidziane w § 2 ust. 1 *in fine* Umowy, § 7 ust. 4, § 9 ust. 2 i § 13 ust. 7 Regulaminu), które nie były abuzywne (w chwili zawarcia Umowy kredyty indeksowane były znacząco korzystniejsze od kredytów złotych), a ponadto - ponieważ określają główne świadczenia stron i były jednoznaczne (prostym i zrozumiałym językiem wskazywały, że kredyt jest indeksowany kursem waluty obcej) - w ogóle nie mogły być kontrolowane pod kątem abuzywności (por. zarzuty naruszenia art. 385¹ § 1 w związku z art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. i z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 oraz art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w związku z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13). Skarżący twierdzi przy tym, że luki umowne powstałe po wyeliminowaniu klauzul spreadowych mogą być uzupełnione przez odwołanie się do art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, wykładni oświadczeń woli stron (art. 65 k.c.; wynika z niej, że w braku ustalenia w Umowie kursu wymiany, strony przyjęłyby za odpowiedni kurs średni NBP) albo normy dyspozytywnej w postaci art. 358 § 2 k.c., co pozwoliłoby na przywrócenie równowagi kontraktowej stron przy jednoczesnym zachowaniu ważności Umowy (por. zarzut naruszenia art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, art. 65 i art. 358 § 2 k.c., w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13). Alternatywnie pozwany wskazuje, że prawidłowe zastosowanie art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 i z motywem 21 dyrektywy 93/13 (których naruszenie zarzuca) powinno prowadzić do przyjęcia, że w następstwie wyeliminowania z Umowy całego mechanizmu indeksacji (wraz z klauzulą dotyczącą oprocentowania obliczanego na podstawie wskaźnika LIBOR) – jako abuzywnego – Umowa nie jest nieważna, lecz kredyt staje się kredytem

złotowym, oprocentowanym według sumy stawki referencyjnej WIBOR charakterystycznej dla zobowiązań w walucie polskiej oraz określonej w § 3 ust. 2 Umowy stałej marży Banku.

Rozpatrując przedstawione zarzuty, należy najpierw podkreślić, że stanowisko Sądu Okręgowego co do abuzywności spornych postanowień Umowy znajduje silne wsparcie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w którym obecnie jednolicie uznaje się, że określenie wysokości należności obciążającej konsumenta z odwołaniem do tabel kursów ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron, w związku z czym jest niedopuszczalne (por. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134, z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, niepubl., z 19 września 2018 r., I CNP 39/17, niepubl., z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl., z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, niepubl., z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, niepubl., z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115, z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, niepubl., z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, niepubl., z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl., z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl., z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 674/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 810/23, niepubl.).

Zapłatywanie to znajduje również potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, dotyczącym postanowień dyrektywy 93/13, a w szczególności w wyroku z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, A. S.A., dotyczącym postanowienia zastrzeżonego w umowie kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego przewidującego, że raty kredytu są wyrażone w walucie obcej i w dniu wymagalności pobierane są z rachunku bankowego kredytobiorcy, według kursu sprzedaży zgodnie z tabelą obowiązującą w banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu (pkt 19). Przypominając, że przewidziane w art. 5 dyrektywy 93/13 wymaganie przejrzystości postanowień umownych musi podlegać wykładni rozszerzającej i nie może zostać zawężone do ich prostego i zrozumiałego charakteru pod względem formalnym i gramatycznym

(pkt 41), Trybunał zwrócił tam uwagę, iż w przypadku spornej klauzuli indeksacyjnej problem dotyczy nie tyle jej jednoznaczności, ile niewskazania sposobów ustalania kursu wymiany stosowanego do obliczenia rat spłaty, gdyż nie precyzuje ona wszystkich czynników uwzględnianych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany stosowanego przy obliczaniu rat spłaty kredytu hipotecznego (pkt 47-48). We wcześniejszym swym orzecznictwie zaś wyjaśnił, że dla poszanowania wymogu przejrzystości zasadnicze znaczenie ma kwestia, czy umowa kredytu przedstawia w sposób przejrzysty powód i szczególne cechy mechanizmu zamiany waluty obcej, a także stosunek pomiędzy tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach umowy, tak aby konsument był w stanie zrozumieć, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (pkt 49). Istotne jest zatem to, czy w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, w tym reklamy i informacji dostarczonych przez kredytodawcę w ramach negocjacji danej umowy kredytu, właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i racjonalny przeciętny konsument może nie tylko dowiedzieć się o istnieniu wahań kursów wymiany ogólnie obserwowanych na rynku walutowym, ale również oszacować - potencjalnie istotne - konsekwencje ekonomiczne, jakie ma dla niego zastosowanie kursu sprzedaży przy obliczaniu rat kredytu, którymi zostanie ostatecznie obciążony, a w rezultacie także całkowity koszt zaciągniętego przez siebie kredytu (pkt 50). Wprawdzie Trybunał dostrzegł, że kurs wymiany zmienia się w długim okresie i w przypadku umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej na okres 40 lat kredytodawca nie może przewidzieć zmiany obciążenia finansowego, jakie może pociągnąć za sobą mechanizm indeksacji przewidziany w umowie (pkt 51), jednakże stwierdził, iż okoliczność ta nie może uzasadniać niewskazania w postanowieniach umowy oraz w ramach informacji dostarczonych przez przedsiębiorcę w trakcie negocjacji umowy kryteriów stosowanych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany mającego zastosowanie do obliczania rat spłaty, co umożliwiłoby konsumentowi określenie w każdej chwili tego kursu wymiany (pkt 53). Konsument bowiem musi móc zrozumieć, do czego się zobowiązuje, zwłaszcza co do sposobu obliczenia rat spłaty kredytu, który zaciąga (pkt 54). W rezultacie Trybunał stwierdził, że art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż treść klauzuli umowy kredytu zawartej między

przedsiębiorcą a konsumentem ustalającej cenę zakupu i sprzedaży waluty obcej, do której kredyt jest indeksowany, powinna, na podstawie jasnych i zrozumiałych kryteriów, umożliwić właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i racjonalnemu konsumentowi zrozumienie sposobu ustalania kursu wymiany waluty obcej stosowanego w celu obliczenia kwoty rat kredytu, w taki sposób, aby konsument miał możliwość w każdej chwili samodzielnie ustalić kurs wymiany stosowany przez przedsiębiorcę (pkt 55, teza). Przypominając również, że przestrzeganie wymagania transparentności postanowienia stanowi jeden z czynników, które sąd krajowy powinien wziąć pod uwagę przy dokonywaniu oceny abuzywności tego postanowienia na podstawie art. 3 ust. 1 tej dyrektywy 93/13 (pkt 58), Trybunał zasugerował, iż przedmiotowe postanowienie dotyczące indeksacji, niepozwalające konsumentowi na samodzielne określenie w każdej chwili kursu wymiany stosowanego przez przedsiębiorcę, ma abuzywny charakter (pkt 64).

W świetle tego orzecznictwa sama okoliczność, że swoboda Banku w kształtowaniu kursu waluty obcej (CHF) nie była *de facto* – ze względu na uwarunkowania rynkowe – nieograniczona, nie zwalniała Banku z obowiązku wskazania w Umowie reguł ustalania kursu wymiany waluty obcej stosowanego w celu obliczenia kwoty rat kredytu w taki sposób, aby kredytobiorca miał możliwość w każdej chwili samodzielnie ustalić ten kurs. Obowiązek ten jest istotny dla ograniczenia nadmiernej swobody decyzyjnej Banku *de iure*, co również *de facto* nie jest pozbawione doniosłości, zważywszy, że bez tego ograniczenia swoboda Banku może być wykorzystywana w praktyce w celu czerpania ponadprzeciętnych korzyści, choćby tylko okresowo. Właśnie konkurencyjność rynku sprawia, że tego rodzaju szczegółowe regulacje umowne i mogące się z nimi wiązać węższe albo szersze korzyści banku nabierają istotnego znaczenia zarówno dla banku, jak i dla kredytobiorcy.

Wbrew wywodom skarżącego Sąd odwoławczy zasadnie przyjął też - w orzecznictwie Sądu Najwyższego kwestia ta nie budzi już obecnie wątpliwości - że zamieszczone w umowie kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej klauzule kursowe (rozumiane jako wynikające z umowy uprawnienie do ustalania kursu przeliczeniowego waluty z odwołaniem się do tabel kursowych banku), ucieleśniające także klauzule ryzyka walutowego (rozumianego jako ryzyko zmiany

kursu waluty w trakcie obowiązywania umowy), określają główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, z dnia 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl., z dnia 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 oraz z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl. i tam przywoływane orzecznictwo krajowe i unijne; por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 39, 50, 68, z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai, pkt 48, 52 oraz z dnia 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, pkt 56).

Trzeba też zaaprobować zapatrywanie Sądu drugiej instancji, że bez spornych klauzul przeliczeniowych Umowa nie może nadal obowiązywać, gdyż wyeliminowanie tych klauzul prowadzi do upadku klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, niepubl., z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl., z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, niepubl., z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl., z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl. oraz z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl.).

Stanowiska tego nie może podważyć zarzut zasadzający się na tezie, że ewentualna abuzywność spornych klauzul nie prowadzi do eliminacji z Umowy mechanizmu indeksacji i zaniknięcia ryzyka kursowego, a tym samym do nieważności czy braku możliwości dalszego wykonywania Umowy.

W tym kontekście trzeba przypomnieć, że zgodnie z judykaturą Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej przepisy dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie temu, żeby uznany za nieuczciwy warunek został częściowo utrzymany w mocy przez usunięcie elementów przesądzających o jego nieuczciwym charakterze,

w przypadku gdyby to usunięcie sprowadzało się do mającej wpływ na istotę tych warunków zmiany ich treści i że jedynie wtedy, gdyby nieuczciwy element warunku stanowił zobowiązanie umowne odrębne od pozostałych postanowień, które mogłoby być przedmiotem zindywidualizowanego badania jego nieuczciwego charakteru, sąd krajowy mógłby go usunąć (por. wyroki z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Bank BPH, pkt 70-71 oraz z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 63-64 i teza; por. też wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, niepubl. i z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 810/23). Nie widać bowiem podstaw do przyjęcia, że postanowienia przewidujące przeliczenie kwoty wypłaconych w złotych środków kredytowych na franki szwajcarskie na podstawie kursu kupna waluty CHF z tabeli kursowej Banku oraz przeliczenie rat spłacanych w złotych według kursu sprzedaży zgodnie z Tabelą obowiązującą w Banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty, zawierały – każde z nich - różne i odrębne zobowiązania umowne. Wyeliminowanie z tych postanowień odwołania do spornych Tabel oznaczałoby, że przewidywałyby one przeliczenie wypłat czy spłat złotych na CHF, jednakże nie wskazywały kursu miarodajnego dla tych przeliczeń. Zważywszy zaś, że bez wskazania miarodajnego kursu przeliczenie takie jest niemożliwe, należy uznać, iż usunięcie odesłania do Tabel wpływałoby na istotę postanowień indeksacyjnych, gdyż nie pozwalałoby one na określenie wysokości spłat złotych. Odesłania te nie mogą być przedmiotem odrębnego badania pod kątem abuzywności także dlatego, że w żadnym razie nie kształtują odrębnych obowiązków, lecz stanowią istotną część mechanizmu indeksacji, który - jako całość - decyduje o wysokości spłat obciążających kredytobiorcę (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 810/23).

Nie oznacza to jeszcze – i w tym względzie skarżący ma rację - że abuzywność klauzul przewidujących przeliczenie określonych w walucie obcej (CHF) rat kredytu na złote polskie według kursu sprzedaży zgodnie z Tabelą obowiązującą w Banku albo przeliczenie kwoty kredytu określonego i wypłaconego w złotych na walutę obcą (CHF) według kursu kupna z Tabeli Banku jest zawsze równoznaczna z abuzywnością klauzul przewidujących indeksację jako taką. Przykładowo można wskazać, że *in casu* abuzywność § 9 ust. 2 Regulaminu, choćby nawet w całości, nie

oznacza automatycznie abuzywności § 2 pkt 1 zd. 2 Umowy, który przewiduje po prostu, iż kredyt jest indeksowany do waluty obcej (CHF). Tym niemniej nie sposób pominąć, że bez postanowień określających sposób wyznaczenia kursu miarodajnego dla przeliczenia złotówki na franki szwajcarskie i na odwrót (bez uzupełnienia związanej z tym luki), klauzule przewidujące indeksację (ucieleśniające też ryzyko walutowe) w ogóle nie mogą wywrzeć skutku (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 i z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl.). Właśnie dlatego w orzecznictwie Sądu Najwyższego zwraca się uwagę na ścisłe powiązanie klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli spreadowej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 2, poz. 7, z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl., z dnia 28 października 2022 r., II CSKP 902/22 i II CSKP 910/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22, niepubl., z dnia 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22, niepubl., z dnia 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22, niepubl. oraz z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22).

Nie można też zaaprobować zapatrywań pozwanego dotyczących możliwości wypełnienia luk w Umowie powstałych w następstwie wyeliminowania z nich klauzul abuzywnych.

W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśniano już wielokrotnie, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoi na przeszkodzie wypełnieniu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się w niej znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, przewidujących, iż skutki wyrażone w treści czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, które nie stanowią przepisów dyspozytywnych lub przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony umowy wyrażą na to zgodę (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 62 oraz pkt 3 sentencji, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 77, z dnia 12 stycznia 2023 r., C-395/21, D.V., pkt 63,

65 i z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B. i in., pkt 56). Wykluczono też możliwość zapobieżenia powstaniu luki w umowie przez zmianę treści nieuczciwego warunku dokonywaną w drodze wykładni łagodzącej ów nieuczciwy charakter, nawet jeśli taka wykładnia odpowiadałaby wspólnej woli stron (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, A. S.A., pkt 68-70, 78 i sentencja). Sąd nie może także dokonać konwalidacji umowy obciążonej wadą w postaci nieuczciwego charakteru warunku umownego, uznając tę umowę za ważną, zmieniając jednocześnie walutę tej umowy i stopę procentową ustaloną w umowie lub określając górną granicę kursu wymiany tej waluty (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFin Hungary, pkt 41 i 50, gdzie wskazano, że „art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż stoją one na przeszkodzie temu, by - w sytuacji gdy warunek umowny obciążający konsumenta ryzykiem kursowym powoduje ze względu na swój nieuczciwy charakter nieważność umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, lecz spłacanego w walucie krajowej, w której jest ten warunek zawarty - umowa ta zostaje uznana za ważną, a treść zobowiązań konsumenta wynikających z tego warunku umownego została dostosowana poprzez zmianę waluty tej umowy i ustalonej w niej stopy procentowej lub poprzez ustalenie górnej granicy kursu wymiany tej waluty”).

Z orzecnictwa Sądu Najwyższego i judykatury Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wynika też, jakie przesłanki muszą być spełnione, aby niedozwolone postanowienie umowne odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej (w umowie kredytu indeksowanego czy denominowanego) mogło zostać zastąpione innym sposobem określenia kursu waluty obcej (por. w szczególności uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, Nr 9, poz. 56). Zastąpienie takie wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy (koniunkcja przesłanek): 1) po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, a zatem wola jednej ze stron, w tym konsumenta, nie ma w tym zakresie rozstrzygającego znaczenia (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2012 r., C-453/10, Jana Pereničova, pkt 33-34, z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17,

Zsuzsanna Dunai, pkt 40, 51, z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179, Abanca Corporación Bancaria, pkt 57, z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 39-41, z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W. i R.W., pkt 83, 89, z dnia 2 września 2021 r., C-932/19, OTP Jelzálogbank i in., pkt 49-50, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 74, z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, 74 oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29, 37); 2) całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w czasie sporu (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 51, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, z dnia 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFina Hungary, pkt 41 oraz z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 87), z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że „do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” w tym sensie, że jeżeli sąd poinformował konsumenta w sposób obiektywny i wyczerpujący o skutkach prawnych oraz szczególnie szkodliwych skutkach ekonomicznych, jakie może mieć dla niego unieważnienie umowy, sąd ten nie może, po uwzględnieniu jego woli stwierdzenia nieważności umowy, sprzeciwić się zrzeczeniu się przez niego ochrony przyznanej im przez dyrektywę 93/13 (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 78 w związku z pkt 74-75 i z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B., U.B., M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43 i teza, oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29), a z drugiej strony sąd nie może chronić konsumenta przed upadkiem umowy, jeżeli ocenia, że nie naraża on go na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, choćby konsument domagał się tej ochrony (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 38, 40-41); 3) istnieje przepis dyspozytywny albo przepis „mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę”, który mógłby zastąpić wyłączone niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy (z korzyścią dla konsumenta); jeżeli niedozwolone postanowienie umowne odzwierciedlało

obowiązujący przepis ustawowy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, w rachubę wchodzi także zastąpienie niedozwolonego postanowienia „tym stanowiącym punkt odniesienia przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy” (por. np. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17 *Abanca Corporación Bancaria*, pkt 59-64 i teza).

W świetle tego orzecznictwa nie można pomijać, że *in casu* Sąd Okręgowy uznał poszukiwanie regulacji zastępczej za zbędne ze względu na stanowisko powoda, który świadomie akceptował (czy wręcz postulował) nieważność Umowy. Należy również zauważyć, że Sąd Najwyższy wypowiadał się już wielokrotnie co do niedopuszczalności zastąpienia niedozwolonych postanowień kursowych przez sięgnięcie do art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, wykładni oświadczeń woli (art. 65 k.c.) albo art. 358 § 2 k.c. (por. w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2022 r., II CSKP 395/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i z dnia 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1027/22, niepubl. oraz tam przywoływane orzecznictwo).

W tym miejscu warto też nadmienić, że art. 69 ust. 3 Prawa bankowego – podobnie jak art. 358 § 2 k.c. - wszedł w życie po zawarciu Umowy. Wbrew wywodom skarżącego stwierdzenie, że chwila orzekania jest miarodajna dla oceny, czy upadek umowy naraża konsumenta na niekorzystne konsekwencje, w żadnym razie nie oznacza, iż również możliwość utrzymania Umowy należy oceniać według tej chwili z pominięciem regulacji intertemporalnych. Tymczasem z art. 4 ustawy antyspreadowej wynika jasno, że nowe przepisy miały zastosowanie także do starych kredytów (kredytów udzielonych przed jej wejściem w życie), które nie zostały całkowicie spłacone – jednakże tylko do części pozostającej do spłaty. Stare kredyty w części już spłaconej pozostały zatem poza zakresem unormowania. Już to wskazuje, że celem ustawodawcy nie było sanowanie umów nieważnych (brak w tym zakresie jakiegokolwiek regulacji), co potwierdza treść przepisu, gdyż - ściśle rzecz biorąc – spłacone w całości albo w części mogą być tylko kredyty z umów ważnie zawartych; nieważność umowy kredytu sprawia, że nie ma kredytu, który mógłby być udzielony czy spłacany, a faktyczne wypłaty czy spłaty są tylko świadczeniami nienależnymi. W rezultacie trzeba stwierdzić, że nowelizacja miała oddziaływać na

stare kredyty tylko *pro futuro* i dotyczyć jedynie umów ważnych. Zarazem nie ma wystarczających podstaw, by uznać, że w ten sposób ustawodawca dał wyraz założeniu o ważności umów zawierających abuzywne klauzule indeksacyjne. Trudno wszak przyjąć, że zobowiązując banki do zmiany umów – w części pozostałej do spłaty - tak, by czyniły zadość nowym standardom, ustawodawca całkowicie pominął regulację dotyczącą skutków abuzywności klauzul indeksacyjnych (i związanej z tym luki umownej), choć ta musiała wywoływać zasadnicze wątpliwości co do rozliczenia dotychczasowych spłat kredytu. Równie trudno przyjąć, że w założeniu ustawodawcy do czasu wejścia w życie ustawy antyspreadowej umowy indeksowane do CHF zawierające wadliwe klauzule indeksacyjne obowiązywały jako umowy kredytu złotowego, oprocentowane według stopy obliczanej na podstawie wskaźnika właściwego dla kredytów w CHF (LIBOR), w istocie bowiem nie byłyby to już umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty obcej, a tylko takich miały dotyczyć rozwiązania wprowadzane ustawą antyspreadową (tylko w stosunku do nich miały sens).

Nie można też przeoczyć, że w przepisach ustawy antyspreadowej nie przewidziano zastąpienia klauzul abuzywnych – *ex lege* i *ex tunc* - skonkretyzowaną regulacją zastępczą, która korzystałaby z domniemania, że owe konkretne rozwiązania są wynikiem należytego wyważenia ogółu praw i obowiązków stron przez ustawodawcę i wyłączała kontrolę abuzywności zgodnie z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 i z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22).

Wszystko to oznacza, że ustawa antyspreadowa miała – jeżeli chodzi o umowy zawarte przed jej wejściem w życie – dotyczyć jedynie umów ważnie zawartych i w żaden sposób nie regulowała (nie sanowała) abuzywnych klauzul indeksacyjnych (por. też wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115, z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl. i z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 810/23). Nałożenie na banki obowiązku zmiany tych umów, tak by czyniły zadość standardowi wskazanemu w art. 69 ust. 2 pkt 4a oraz art. 75b Prawa bankowego, mogło służyć tylko korekcie czy uzupełnieniu postanowień, które choć niedoskonałe, były jednak dozwolone. W szczególności

mogło chodzić o postanowienia, które wprowadzie nie były sformułowane w sposób jednoznaczny, jednakże mimo to nie naruszały znacząco (rażąco) interesów konsumenta. Być może w ten sposób można było np. ocenić – choć kwestia wymagałaby pogłębionej analizy (ewentualności takiej nie wyklucza wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, A. S.A., pkt 70-79) – klauzul indeksacyjnych wskazujących wprost, że przeliczenia waluty krajowej na CHF i na odwrót będą dokonywane według wartości rynkowej waluty (por. art. 41 Prawa wekslowego), bez dalszego uszczegółowienia, co dla przeciętnego konsumenta nie jest w pełni czytelne i mogło podlegać doprecyzowaniu stosownie do art. 4 ustawy antyspreadowej w związku z art. 69 ust. 2 pkt 4a Prawa bankowego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 810/23).

W każdym razie nie sposób zaprzeczyć, że ustawa antyspreadowa wytyczała jedynie ogólne ramy dla wprowadzenia do umów kredytu indeksowanego do waluty obcej szczegółowych zasad określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut. Proponowana przez pozwanego wykładnicza, a więc orzecznicza, konkretyzacja tych ogólnych ram nie różniłaby się w istocie niczym od zwykłej i zakazanej substytucji sądowej.

Sąd Najwyższy odrzucił też już w swym orzecznictwie możliwość odwołania się w celu określenia oprocentowania kredytu utrzymanego jako złotowy do stawki referencyjnej WIBOR (por. zwłaszcza wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22 i postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2023 r., I CSK 2707/22 i I CSK 3629/22, niepubl. oraz z dnia 2 czerwca 2023 r., I CSK 4115/22 i I CSK 4355/22, niepubl.). Stanowisko to należy uznać za trafne również *in casu*, gdyż propozycja utrzymania Umowy bez mechanizmu indeksacji jako kredytu złotowego ze stopą procentową określaną na podstawie wskaźnika WIBOR zakłada zastąpienie oprocentowania obliczanego według wskaźnika LIBOR, który chciały zastosować strony, oprocentowaniem określanym na podstawie WIBOR, który zgodnie z wolą stron nie miał mieć zastosowania (stronom chodziło o kredyt indeksowany). Ponadto usunięcie z postanowień (np. § 3 ust. 2 Umowy) samego wskaźnika LIBOR stanowiłoby niedopuszczalną fragmentację postanowienia.

W ogólności zaś propozycja pozwanego, aby ewentualność uzupełnienia Umowy regulacją zastępczą rozważyć już na etapie oceny, czy po wyeliminowaniu klauzul spreadowych Umowa może obowiązywać, jest w istocie próbą obejścia przedstawionego i utrwalonego już orzecznictwa. W świetle tego orzecznictwa nie powinno budzić wątpliwości, że to, czy Umowa może obowiązywać, należy oceniać bez jakichkolwiek uzupełnień. Wbrew wywodom skarżącego nie chodzi tu o sytuację tożsamą z tą, w której mamy do czynienia z pierwotną luką (pominięciem) w umowie, kiedy to uzupełnienie umowy może być rozważane. Czym innym bowiem jest ujawnienie się pierwotnej, niezamierzonej luki w umowie, a czym innym luka powstała w wyniku zastosowania sankcji zmierzającej do przeciwdziałania stosowaniu niedozwolonych postanowień umownych i nadużywaniu silniejszej pozycji kontraktowej.

Druga grupa zarzutów pozwanego zmierza do zakwestionowania zapatrywania Sądu Okręgowego, że w związku z nieważnością Umowy powodowi przysługuje roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych na rzecz Banku w jej wykonaniu. Jego zdaniem zastosowanie art. 410 § 1 i 2 i art. 411 pkt 2 k.c. (których naruszenie zarzuca) powinno doprowadzić Sąd do wniosku, że w przypadku uznania umowy o kredyt hipoteczny za nieważną kredytobiorcy nie przysługuje roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych na rzecz banku w wykonaniu tej umowy, jeżeli kredytobiorca jest nadal dłużnikiem banku i wartość spełnionych przez niego na rzecz banku świadczeń jest mniejsza niż wartość wypłaconych kredytobiorcy środków kredytu. W ocenie skarżącego Sąd Okręgowy bezpodstawnie sięgnął zaś do art. 494 w związku z art. 496 i art. 497 k.c. (których naruszenie pozwany zarzuca), przyjmując na tej podstawie, że w związku z nieważnością Umowy strony odstępują od umowy wzajemnej i zobowiązane są do zwrotu świadczeń wzajemnych, kredytodawca obowiązany jest zwrócić kredytobiorcy wszystko, co otrzymał od niego na mocy umowy, podczas gdy umowa kredytu nie jest umową wzajemną, a uznanie jej za nieważną nie jest tożsame ani równoważne w skutkach z odstąpieniem od umowy i zobowiązaniem stron do zwrotu świadczeń wzajemnych.

W odniesieniu do tej grupy zarzutów wystarczy zauważyć, że konsekwencje upadku umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej (w tym w zakresie związanych z nieważnością Umowy roszczeń zwrotnych) zostały wyjaśnione

w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, Nr 9, poz. 56), będącej zasadą prawną, którą także skład orzekający w niniejszej sprawie jest *de iure* związany i którą aprobuje. Sąd Najwyższy wskazał tam w szczególności – akceptując tzw. teorię dwóch kondykcji – że jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.). Zaakceptował też pogląd wyrażony w uchwale z dnia 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20 (OSNC 2021, nr 6, poz. 40), że stronie, która w wykonaniu umowy kredytu, dotkniętej nieważnością, spłacała kredyt, przysługuje roszczenie o zwrot spłaconych środków pieniężnych jako świadczenia nienależnego (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.) niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie jest dłużnikiem banku z tytułu zwrotu nienależnie otrzymanej kwoty kredytu.

W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 Sąd Najwyższy odrzucił też ("co do zasady") zapatrywanie, że konsument spłacający kredyt udzielony mu na podstawie umowy dotkniętej nieważnością, czyni zadość zasadom współżycia społecznego w rozumieniu art. 411 pkt 2 k.c., wskazując, iż co do zasady nie ma potrzeby sięgania do tego przepisu w sytuacji, w której wzbogacony środkami pieniężnymi wypłaconymi przez bank w wykonaniu nieważnej umowy kredytu konsument jest prawnie (a nie tylko moralnie) zobowiązany do jej zwrotu.

W tym kontekście kwestia wzajemności umowy kredytu nie miała kluczowego znaczenia do rozstrzygnięcia, dlatego jedynie na marginesie warto zaznaczyć, że trafność poglądu Sądu odwoławczego w tym względzie znajduje potwierdzenie w najnowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. zwłaszcza uzasadnienie postanowienia składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 6 października 2023 r., III CZP 126/22, niepubl.).

Z drugiej strony wpływu na rozstrzygnięcie nie miała też wadliwość stanowiska Sądu odwoławczego, błędnie odczytującego znaczenie zawartego w art. 497 k.c. odesłania do odpowiedniego stosowania art. 496 w związku z art. 494 k.c., jako statuującego samoistną podstawę roszczenia o zwrot świadczeń spełnionych na

podstawie nieważnej umowy (poza reżimem bezpodstawnego wzbogacenia, w tym nienależnego świadczenia).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

[SOP]

(r.g.)